

16558

361

2-25

1918

(143)

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՊՐԱԿ Բ.

Պատրաստուած Նախաձեռնութեամբ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՆԻՒ ԻՆԿԼԷՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԻՆ

Մայիս—1918—Պոստոն

Գին 5 Սէնթ

2010

361
Հ. 25

ՑԱՆԿ ՆԻԹԵՐՈՒ

ԲԱՅՄԱՆ ՀԱՌ

Վ. ՄԱԼԵՑԵՆ

ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԱՆ

ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

(ԵՐ.) Հ. Ս. ՃԵԼԱԿԱՆ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԱՆ ԱՊԱԳԱՆ

Բ. ՊԵՏՐՈՍԵՆ

ԾՆՈՒՆԴԻ ՈՒԽՏԸ

(38545-67)

ԾԱՆՈԹ. — Կր յանձնարարենի՜ նյւս ու յաջորդ պրակ
ները խնամքով պահպանել քանզի անոնց
ամբողջութիւնը հատոր մը կազմելու
ծրագրով պատրաստուած է:

ԵՄ

27

33

38

45

ԲԱՅՄԱՆ ՀԱՌ

Արտասանուած Տ. Վ. Մալեցեանի Կողմէ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Հանդերձարանի

Հիմնարկութեան Օրը

12 Գեկտեմբեր, 1917

Տիկիններ,

Հանդերձարանի Տիկինաց Կեդր. Յանձնա-
խումբի փանծափաջ տակնապետուհին Տիկ. Ասա-
բէկ Պէչ Եւստոր և իր շնորհալի պաշտօնակցուհի-
ները ինծի պատիւը բերն փոխանարկելու իրենց՝
որ Հանդերձարանի բացման առթիւ լանտն Յանձ-
նախումբին բանի մ'ա խօսք ուղղեմ ձեզի: Այս պատ-
ւոյն համար ինչպիսիք աչքբան հարաւս որքան շնոր-
հապարաւ կ'զգում, ո'չ միայն սրովհետեւ անիկա՝
կիներք զաւրով՝ պատգամի մը հրամայույթեամբ
փերջին տարիներու բեմական ոտս երանումէս
զարս կը բաշէ իս, այլ մանաւանդ սրովհետեւ ա-
նիկա ինծի առիթը կ'ընծաւէ, կիներու լատուէ աչս
հանդէսին մէջ, հաշ կ'ընծ զտար պաշտպանելու խօս

51883-4.7.

քեր հիւսել, հայ կիներու անուանով հայ կիներու հասցէին ուղղուած խօսքեր, անպիտի մէկու մը բերնով որ ի տղայ տիոց երգած է կինը՝ իբրեւ զմայ լիլի արտաշաչտութիւնը աստուածային գեղեցկութեանց և իբրեւ խորհրդանշանը սիրոյ և զթութեան, և որ միշտ ակոյնեանը հանդիսացած է Ֆէմինիզմի, դարերու տգիտութեան և մոռնալ նախապաշարունակութեան մէջէն կնոջ լաղթանակին:

Զի կարծէք սակաւն որ այս բեղուն և գեղուն նիւթը պիտի բնեմ աշտարակի հակիրճ բանախօսութեանս առարկան: Թերեւս ձեզի համար շատ հաճելի կամ գէթ շահեկան բաներ պիտի ունենայի բոկիւր ալջ նիւթին չորջ, եթէ սակաւն ներելի ըլլար ինծի օրուան կարգախօսէն չեղիլ, չեղիլ ինծի հարկադրուած բնարանին սահմաններէն: Իմ խօսքս, այսօր, պիտի ըլլայ պարզ, շատ պարզ, ինչպէս այս անշուք հանդէսը, որուն նպատակն է հրապարակաւ նուիրագործել Հայ կարօտեալներու և փախստականներու կեղք. Հանդերձարանին պաշտօնական բացումը, Հալի. Բարեգ. Բնդհ. Միութեան հովանիին ներքեւ, և ալջ արթիւ շնորհակալութիւն չալանել ձեզի որ ձեր ներկայութեամբ հաւանք քաջալիւրի Հանդերձարանի ժրջան Տիկինները և անոնց բերել ձեր օթանդակութեան ազնիւ խոստումը: Տիկնանց Յանձնախումբը կարող էր ձեզի ի պատիւ փալտուն հանդէս մը սարքել, ինչպէս մեր մէջ ազգային սովորութիւն մը դարձած է սանձարձակ, բայց պէտք է խոստովանիմ թէ ալջ բարի Տիկինները ցոյցի և հանդէսի բարեկամ չեն թուիր, և շատ իրաւունք ունին, ըստ իս: Անոնք կ'զգան թէ սուրբ օրեր են որ կ'ապրինք, և խրախճանքներ բո-

ւորովն անտեղի են՝ ցորբան կը շարունակէ ներկայ արիւնահեղ պատերազմը, և խաղաղութեան ու ազատութեան դրօշը չի ծածանիր Հալաստանի աւերակներուն և գերեզմաններուն վրայ: Անոնք կը խորհին ձանաւանդ որ այս տունը, որ դուք հրաւիրուեցաք աշտար ժամպիր ըլլալ, մեր խեղճ աղէտ ետներու տունն է, որ ներելի չէ ինչպէս ցատկել և կամ ստել խմել, երբ բացակայ են տանակները, բացակայ է թշուառ, ո՛ր զիտէ որ հետաւոր խորքերուն և թաքստոցներուն մէջ, և անօթի ու մե՛րկ...

Մ'երկ: Մեր երակները կը ստոխն ու մեր ոտկրները կը սարսոխն, եւ որ կը լիշենք թէ մեր սիրտի հատոր քույրերն ու եղբայրները, երէցներն ու կրօններն, մեր բիրտուր որբերը, ու հոգեվար պապերն ու մամերը մե՛րկ են, հազիւ գիշերը ցնցատիներու մէջ փաթթուած. ո՛հ, երբ չըմօրած նաչուած քներս կը պատցնեմ այս գունդակ ու բուրում նազեղ համախմբումին վրայ, որ երջանիկ քույրեր ու մայրեր իրենց բարեբախտութեան շնորհն ու հմայքը կը չօղարձակեն, մզմուսնջներէ հարածական աշտարներ կը ակննեն թափօրները բիրտուր եղիկիներուն, անոնք ալ քույրեր ու մայրեր, լիզէսներ մենինիկ որբերու և զոյգսմուն ծերերու, բեկօրները թափուր Հալաստանին, որ աւա՛ղ, իրենց մերկութիւնը սքօղելու համար ոչ իսկ զրուրդիքներ ունին:

Ալջ անհամար մերկերը հազուեցնելու, անոնք ցարախն ու ամօթին գէճ պատսպարելու ազնուական, նուիրական հոգն է որ ստանձնած են Հանդերձարանի կեղք. Յանձնախումբի կամուսնիներ:

Բալց բեռը, զոր-անոնք սրտաշուշկ և ինքնամատուց չօժարակամութեամբ ստանձնած են, ծանր է, ծանրահոգ է, և եթէ դուք ամենքդ, ու դեռ բոլոր անոնք ձեր սեռակիցներէն որ հաշերու մայրերն են ու վաղուան Հայաստանի մայրերը պիտի ըլլան, չօգնէք ալք անձնուրաց Տիկիններուն, չի փարիք միեւնոյն գործին, չի բերէք ձեր բաժինը, վիթխարի ձեռնարկը կը վերածուի իր նուազագոյն արդիւնքին, ու մեր Հանդերձարանը բաղկատարար չառ քիչերը միայն կը լաջողի հագուեցնել:

Որպէսզի գործը բաւէ նպատակին, սիրելի բուրբեր, պէտք է որ ամեն հաշուհի ուխտագիր ըլլալ, կամաւոր արձանագրուի Հաշ Աղէտեալներու Հանդերձարանին: Մի՛ մոռնաք որ ձեր եղբայրները իրենց երկրաւորի արիւնը թափեցին ու տակաւին կը թափեն մեր ամենուս մօրը, Մայր-Հայաստանին համար: Ժամ է ուրեմն որ դուք ալ, ձեր կարգին, թօթափելով ուժացումները, մոռնալով պառակտումները, խղելով կիրքերը, ուխտէք զինուոր դրուիլ Հաշ կանանց միւս բանակին, Բարեգործական բանակին, որ մեր կիները պէտք է դրաւեն բոլոր շարքերը, անմիջապէս, գունդագունդ: Եթէ իրաւ է որ մեր կտրիճները պանծալի ըրին ու կը պատրաստուին աւելի ևս փառաւոր ընել Հաշ անունը՝ կուռելով Բռնակալութեան գէմ, ձեր կարգն է կամաւորներն ըլլալ ալն բանակին որ պիտի կուռի Հաշ Տառապանքին գէմ:

Իմ մասին, ևս հաւատքն ունիմ հաշ կնոջ գերազօր առաքիչութեանց, և իմ հաւատքս կ'ըսէ որ հաշ կիներ կարող է անկարելի դիւցազնութեանց: Կարելի է խոստովանիլ, առանց չափազանցութեան,

թէ Հաշութիւնը և Հաշաստանը իրենց դուռթիւնը կը պարտին՝ դերազանցօրէն՝ հաշ կնոջ, որ դարեւոր հալածանքներուն մէջէն, միշտ հաւատարիմ մնաց հաշ աւանդութեանց, հաշ նկարագրին, հաշ հոգիին, հաշ լեզուին, հաշ կրօնքին: Այս Ազգը, որ Սանդուխտներու և Ծաքէներու ազգն է, պէտք է հոգարա բլրալ իր կիներով: Գուք թէ որ ուղէք, չառ բան քնելու կարող էք. երբե՛ք աչնքան ճշմարիտ չեմ գտած քան ալժմ սա խօսքը թէ՛ ինչ որ կ'ընդ ուղի, Աստուած ալ կ'ուղի: Տիկիններ և Օրիորդներ, ալժմէն իսկ պատրաստ եղէք վաղուան Հայաստանին մէջ զբաւելու աչն տեղերը դուր, աւա՛ղ, ձեր հերոս ու մարտիրոս եղբայրները բաց ձգեցին: Զեկի օրինակ առէք Ֆրանսոսն և Անգլիան. ալք պանծալի երկիրներուն մէջ, ճակատի բանակին և տին կանգնած է կանակի բանակը, դրեթէ ամբողջովին կ'ընկնէ կազմուած: Զեր ձեռքն է Հայաստանի կանակի բանակը կազմել. ու մենք աչն առեն իւրաքանչիւր հաշ զինուորուհին սիրով պիտի չորջնենք Հաշ Գթութեան Հրեշտակուհի:

Պիտի կրնա՞ք մերթեւ ձեկի ուղղուած հրաւերը. պիտի ուղէք գիտնալ թէ արդեօք կա՞ն միակ հաշուհի մը որ դասալքութեան ճամբան քնարէ, փոխանակ վաղելու գէպի Բարեգործութեան դուռ կանացի բանակը: Ո՛ր, կոտկածն իսկ ներելի չէ, զի հաշ կնոջ հոգին երկնաշին ազամանդէ շինուած է: Անիկա տիպարն է անձնուիրութեան, ու ցորքան ալք վեհ խաչալը պիտի լուսաւորէ անոր աստապակում հոգին, մենք իրաւունք ունինք վստահ ըլլալու որ Հաշութիւնը պիտի ապրի: Անհամար են տարացոյցները, բալց ամենէն կենդանի տարացոյցը

մեռելներուն մէջէն պիտի առնեմ. — Հաղարատը նախատակաւ չի ներու մաշը և հաղարատը տարագրեալներու կեանքը լեցուն ևն հաշ կնոջ զիւցադնութեան հոգեցունց զրուսդներովը:

Յառաջ ուրեմն, քույրեր, օ՛հ անդր չառաջ: Հաշ կանանց բանակին տաջին շարքերը տարուած ևն Հանդերձարանով. փութացէ՛ք զբաւել ձեր անդերը և պատրաստ եղէք զէպի պարտականութիւնը: Ձեզի կը մնալ, հաշ կնոջ փառքին համար, Հաշառանի սիրուն համար, կատարել ձեր պարտականութիւնը, մինչև զոչնչացիւն: Բառերը թո՛ղ ձեզ չի խրաշէցնեն: Ձենէ անկարելին չէ որ կ'ըստեսներ. պիտի չի պահանջենք ձենէ որ բնէք ինչ որ Ռուսիոյ կիշները բրին, կաղմելով Մահուան Գունդը, և ճակատին առաջին շարքերուն վրայ իրենց կուրծքերը պարզելով թշնամիին սուձերուն զէմ, որպէսզի իրենց մահուամբը օրինակ ըլլան իրենց գառալքուած փառապի եղբայրներուն: Ո՛չ. ձենէ խրաքանչիւրը պիտի առն ինչ որ կրնալ տալ, ասին իր աշխատութիւնը՝ Աշխատանոցին համար, միւսն իր նուէրը՝ Միւսերանոցին համար. ինչ որ կրնաք, ինչ որ ձեր քսակը կամ ժամանակը կը ներէ. իսկ թէ որ աւելին տաք, տաք մանաւանդ ինչ որ ձեր սիրտը տուն կուտայ ձեզի, աշն տանն զուր ձեր պարտականութենէն աւելին ալ կատարած պիտի ըլլաք, և ձենք աշն տանն ձեզի երախտապարտ պիտի ըլլանք: Դուք, կիշներ, ի՞նչ ուղէք կրնաք հրաշք ներ գործել: Յոց տուէք հաշ կնոջ բարձրութիւնը. միացէ՛ք և զօրացէ՛ք: Քանզի պէտք է զիտնաք որ թշնամին սրուն զէմ պիտի կուռնիք ահաւոր բռնակալ մըն է, աշխիւն հաշ Տառապանքը:

ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻԿՆԸ

Բարեգործութեան ոսկեղէն սկզբունքը մեզ լուսաբանուած է՝ մարդկային գրականութեան վըսեմագոյն առակովը, զոր Տէրն մեր ուղղեց երկտառարգ օրինականին որ ինքզինք ճախջախել Վըճիտի մը զէմ պաշտպանել ուղելով, հարցուց. «Ով է իմ դրացիս»: Եթէ աշխարհ չանկարձական արկածով մը Սուրբ Գիրքը կորսնցնելու դժբաղդութեան ենթարկուէր, Բարի Մամարացիին առակը բաւական պիտի ըլլար մեր սիրտերուն մէջ վառ պահելու Մարդկութեան եղբայրութեան դադալարը:

Բարեգործութիւնը կը նշանակէ ուրիշի մը բարիք ընելու բնաղը մը և զբացնութեան տենչը, որ ինքզինք արտաշաչուած է պատմութեան բովանդակ յոլովումին մէջ: Նախնական խաշնարած ժողովուրդներ աշնքան կը կրէին անոր բարեբար ազդեցութիւնը որքան բարձր քաղաքակրթութեամբ օժտեալ արդի Ընկերութիւնը: Եւ առկայ քսաներորդ դարու ընկերական լայն ըմբռնումը բարեգործութեան և զրոցնութեան սուած է խորագոյն

խմաստ մը քան Ֆիզիքական սերժանտութիւն : Այլոց հանգէպ բարիք դործելու համար՝ անոնց հանգէպ զբաղիական զգացում պիտի տաժեալ, հոգ չէ թէ անոնք աշխարհի ո՛ր կողմը կը բնակին : Դժբացնութեան, բարեկամութեան նման, խորհրդոց եւ զգացմանց համերաշխութիւն է, որ Ֆիզիքական սօստանութեան եւ հետաւորութեան հետ անհշուտ շունչի : Միաբնի եւ սրնի աշխարհին մէջ ժամանակ եւ միջոց գոյութիւն չունին : Հոգին մը՝ դանդաղ շնորհաբեր : Տիկերքն անոր չընդադառնալով անոր արեւելքն է : Ուրեմն, համօրէն մարդկութիւնը զբաղնութիւն մ'է, կապմանով տիկերական բնասանք մը, որոյ գաւակներէն սմանք չեն կրնար տառապել՝ տառապ կեկիմ պատճառելու միւս գաւակներուն : Եւ սակայն ո՛րչափ աւելի խորաթախանց է այս ճանապարհութիւն կը տառապողը «մեր արիւնջն արիւն եւ մեր սակրէն սակր» է : Ահօնին, Բարեկործութիւն աւելի նուիրական պարտականութիւն եւ սիրալիր հաճոյք կը գտնուի, երբ անոր տառական է հոգ ցեղին վերաշինութիւնը :

Այս ահաւոր պատերազմին մեծագոյն բարոյական դասն եղած է համօրէն մարդկութեան միութիւնը : Պատմութեան մէջ բնաւ տառապ եղած է ժամանակ մը, երբ ազգի մը տառապանաց ցաւերն աշխարհն կակիծով զգացուած բլրային միւս «գրաւ» ազգերու կողմանէ : Երբ Ամերիկեան ժողովուրդը Հայաստանի կարօտելոց համար ուսեւտեղէններով եւ հագուստեղէններով յեցուն չոգեհաւ մը ծածրայ կը հանէ, այդ իսկ արարքով աշխարհի կը հաշակէ թէ Հայեր իրեն զբաղինք են, որոնց հանգէպ բարեկործութիւն իրեն հաճոյք կը

տալէ : Բարեկործութիւն զբաղիական զգացումին թանձրացեալ մէկ արտայայտութիւնն է որ աշխարհն մշտապէս կրնայ բլրայ երբ մարդ իրեն համար օգտակարութեան պաշտօնական մը կ'ունենայ : Օգտակարութեան եւ բարեկործութեան քանակը եւ որակը նախաժողովին ունենան անհատին Ֆիզիքական, իմացական եւ բարոյական կարողութիւններէն : Ոչ մէկ պարագայի տակ կրնայ տիկելուիլ որ հասարակ դործաւոր մը հասնի օգտակարութեան այն չափանիշին, որ կ'առաջանի եւ կ'երբեքն մը կեանքին յուսալուիլ տապը եղած է : Եթէ անհատը իր կեանքը արդիւնաւոր եւ բարեկործ բնելու անկեղծ նպատակ ունի, այն բաւական է զինք մղելու ելքարտական մղիչ հասանքով : Եւ նախ ինքզինք պիտի անուցանէ տապալակահան կենցաղախարսութեամբ, իմացական մշակութեամբ եւ բարոյական զարգացումով, եւ յետոյ իր կենաց պատերուն չինիլ արդիւնքը ճիշտարար պիտի նուիրէ Ազգին եւ Մարդկութեան : Անոր կեանքին բարձրագոյն եւ քաղցրագոյն հաճոյքն է ծառայութիւն բարեկործութեամբ, ի նմանութիւն իր Փրբի չին, որ եկաւ «պատանաւորելու եւ ոչ թէ սպասաւորութիւն բնդունելու» :

Անհատի մը գոտախարսկութեան եւ օգտակարութեան բարձրագոյն չափանիշը հանրային ոգին է, զոր նա ցոյց կ'ուտայ իր բնկերական շարքերութեանց մէջ : Հանրային ոգին քաղաքակիրթ ազգերու կենաց մանանան է, որ բնկերական գործունէութեանց մեքենան կ'իլլաւորէ : Ծառազրդուիլ բնկերիկ եւ զբաղիկ բարեկաւութեան՝

կ'ընդլայնէ քու համակրանքդ և զքեզ կը նոյնացնէ անոր բարձրագոյն շահուց հետ :

Այս է Ոսկեղէն կանոնին կենսական սկզբունքը, և այս է Բարեգործութեան փիլիսոփայութիւնը : Դրացնութեան շինարար յարարելութիւնը մը չափելու միակ կերպն է մեր զաւակաց մէջ սնուցանել միախօնարական ոգի, որով անոնք զգան թէ այլոց ծառայելով և բարեգործելով իրենց իսկ անձերուն կը ծառայեն : Բայց մեծ քրիստոնեաներու օգտակարութիւնն այսպէս սկսած է : Աւետարանը բարեգործութեան անսպաս աղբիւրն է : Թերեւ հարցաւ թէ՛ ո՞ր է մեր գրացին : Ով որ երեսուցէմէ գէպի երկրով կ'երթայ : Արդեօք կ'ալ մէկը որ իր գէպ երկրով ճամբորդութիւնը չունի : Կեանքը ճամբորդութիւն ըլլալով ամէն ճամբորդի համար Բարի Սամարացիի մը ծառայութեան պէտք կալ : Դրացնութիւնը ծայր չունի : Մարդկային համակրանքի չափ անձայրածիր է : Այս է Աւետարանին ոգին, որ միակ ուժը պիտի ըլլայ բառնալու առելութեան սերմերը մարդկային ընդհանրական բնասնիքին ծոցէն : Բարի գրացնութիւն : Այս է մեր աստապանաց զարմանք :

Ինչ որ ցարդ լսի բարեգործութեան հիմնական սկզբունքը բացատրելու համար է : Ասոր թանձրացեալ մէկ օրինակը ունինք մեր Ազգին մէջ : Հալ Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնն է այն, որոյ հիմնադիրը մղուելով սոյն զգացումներէ տարիներէ հետէ Ազգին ծառայած են իրենց ժամանակով և գրամով : Որչափ եւս գիտեմ, Բարեգործականը մեր մէջ միակ հաստատութիւնն է, որով չուրջ ամէն Հայ առանց կրօնական և քաղա-

քական դաւանանքի խտրութեան կրնայ բոլորիլ : Միութեան, գործակցութեան և համերաշխութեան կեդրոն մ'է սա, որով ոյժերը կը ճառագայթեն Հայութեան բովանդակ զանգուածին մէջ՝ յօգուտ աստապանին և ի գատախարակութիւն Ազգին զաւակաց : Չունինք ուրիշ հաստատութիւն մը, որ զաղախարով աշխարհ չընալ, համակրանք աշխարհ լայն և նպատակով աշխարհ հեռաւեւ ըլլալ որքան Բարեգործականը : Օ՛հ ուրեմն : Քաջալերենք զայն մեր բոլոր ուժով :

Պոստոն

(ՏՐ.) Հ. Ս. ՃԷԼԱԼԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱԳԱՆ

Ձանազան հաստատութիւններ իրենց գոյութիւնը կը պահեն այնչափ առեւն ցորչափ զիբեներ գոյութեան բերող նպատակին կը ծառայեն։ Աս է չափանիշը որով բնոյհանրապէս մարդիկ կը չափեն հաստատութեանց նշանակութիւնը։ Աս պարագան սակայն չի բովանդակեր բոլոր այն իրողութիւնները որոնք կարեւոր են չափելու սեւ հաստատութեան նշանակութիւնը։ Ծառ հաստատութիւններ կան որոնք իրենց նպատակին կը ծառայեն, և սակայն աշխարհ աւելի աղէկ վիճակի մէջ պիտի բլլար եթէ ալ հաստատութիւնները բնաւ գոյութիւն չունենային։ Ծառ մը հաստատութիւններ զիբեներ գոյութեան բերող նպատակներու կը ծառայեն, և իրենց նպատակները փայլուն գոյնեքով թուղթի վրայ կը գծեն, և սակայն լիտի օգտակար բլլալէ շատ հետի են, որովհետեւ կալ պարագալ մը որ սնտեա կ'ընեն և սն է— Ուրիշ հաստատութեան նշանակութիւնը համեմատական է անոր մարդկային կեանքին կեկսական և խորունկ պահանջներու գոհացում տալուն։ Աս է իրական չափանիշը որով կրնանք գտտել հաստատութեանց նշանակութիւնը։ Գարեք

առաջ գերեւաճառութիւն՝ րնդունում ժառանգութիւն մը, արտադրութեան միջոց մըն էր, այսօր սակայն ալ պարագան բացարձակապէս ջրնջում է։ Միջին դարերու աւատական գրութիւնը, և հին արեւելեան ազգերու բնասական կաստաւարութեանց ձեերը, այսօր այն գրութիւններով գոյութիւն չունին, որովհետեւ այլեւ չեն կրնար գոհացում տալ մարդկային կեանքի կենսական և խորունկ պէտքերուն։ Երբոր մարդը զխտակից եղամ է իր կեանքի կենսական պահանջներուն, և գտամ է արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող հաստատութեանց անբաւականութիւնը, այլ պահանջներուն գոհացում տալու, ան դատարարում և տապարմ է այլ հնազարեան և ոչ օգտակար հաստատութիւններ։ Պատմական անմիճելի իրողութեանց վրայէն անցամ տաեն հարցը որ մեր մտքին մէջ գոյութեան կուգայ ալ է— Հ. Բ. Ը. Միութիւնը հաստատութիւն մըն է Հայ ցեղին մէջ, այլ հաստատութիւնը ի վիճակի է Հայ ցեղին տալու այն գոհացումը որն որ կ'սկիկալուի ալ պիտի հաստատութիւնէ մը։

Աս կարեւոր հարցումին պատասխանելու համար պէտք է երկու բան նկատի տանել։ Հ. Բ. Ը. Միութեան նպատակը, և Հայ ցեղի Հ. Բ. Ը. Միութեան բաժին ինկամ կենսական պէտքերը, որոնց ալ միութիւնը կանչում է ծառայելու։ Աս երկու պարագաները կրնանք հարցումի ձեով դնել— Հ. Բ. Ը. Միութեան նպատակը և Հայ ցեղին կենսական պէտքերը իրարու կը համապատասխանեն։

Ի՞նչ է Հ. Բ. Ը. Միութեան նպատակը։

Այն ծրագիրը, որուն առաջին էջը անբան իմաստութեամբ շարուած է, կուտայ մեզի որոշ կերպով ալի նպատակը: Ինչ որ մեզ կը հետաքրքրէ այս առթիւ չէ, այն փիլիսոփայութիւնը որը ունի է այդ նպատակին արտապայտութեան, ոչ ալ անոր հողերանութիւնը որը բացառիկ երեւոյթ մըն է հայ իրականութեան մէջ, այլ այն սարդ և եռակի նպատակը զոր մենք բարեգործականներս յաճախ յորջորջած ենք առանց պէտք եղածին չափ անդրադառնալու անոնց նշանակութեան վերայ:

Հ. Բ. Ը. Միութեան եռակի նպատակի առաջին մասն է հայուն մտաւոր զարգացման ստարել: Աս Հաստատութիւնը լման համոզուած է թէ «Թափառական, ազէա ազգեր կուգան ու կերթան», թէ ազգ մը երբ ազէա է ենթակայ է մահացու ճիւղումներու, թէ երբ ազգ մը զրի միջոցով կը բերեղացնէ իր անցեալը կրնայ մեծ չափով պահել իր գոյութեան շարունակութիւնը:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը սակայն ասով չի բաւականանար: Լման համոզուած է նաև թէ միայն մաքի զարգացումով ազգ մը չի փրկուիր իրեն ըստպանացող վտանգներէն: Մարդը միայն չէ միանալ: Անոր աւելի խորունկ, աւելի ուժգին և հիմնական սթերը իր զգացումներն, բնական հակումներն են: Ասոր համար բարեգործականի ծրագիրը իր նպատակի առաջին մասին անմիջապէս կը շարէ հայ ժողովուրդին բարոյական զարգացման կարևորութիւնը: Բարեգործականը հայ ցեղին հոգին մէջ կը տեսնալ ուժերու մթերք մը որոնք երբ ուժացած և բողմոտարակուած են պիտի կրնան

կապել հայ ցեղի ներկան իր խոր թաղուած, կեանք ջամբող անցեալի արձաններուն հետ: Առանց այդ հոգիի սթերուն ազգ մը բարոյապէս անանկացած իր օրհատականը ապրող անհատի մը պէս իր կեանքի վերջալոյսին կը նայի մարած աչքերով: Հայ ցեղը այն ժամանակ կ'ապրի հետոյ օրհատական վիճակէն, երբ անոր օճախը, անոր աւանդական բարի սովորութիւնները, և նկարագրի մասնաշաղկապութիւնները անվթար և չարածուն վիճակի մէջ պահուին: Ասոր համար Հ. Բ. Ը. Միութիւնը գոյութեան եկաւ իրեն բաժին ինկած այս պահանջին գոհացում տալու:

Բայց այս չէ ամբողջութիւնը Հ. Բ. Ը. Միութեան նպատակին: Կայ սարագալ մը որ կենսական է միշտ հիմա յիշուած երկու նպատակներու իրականացման համար: Եթէ հայ ժողովուրդը պիտի զարգանայ մաքով ու հոգիով ան հաց ունենալու է ապրելու համար: Հ. Բ. Ը. Միութիւնը համոզուած է թէ եթէ հայ զիւղացիի երգը չի լսուիր արտին մէջ, եթէ Հայաստանի հոգին մէջ տկոսներ չեն բացուիր, եթէ գոմշուին ու եղբ լըծուած՝ հայ զիւղացիին հետ չեն մշակեր պապեական հոգը, բարձր միտ հաստատութիւններ չեն կրնար երկար առնել իրենց գոյութիւնը պահել: Ասոր համար Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իր նպատակին մը կարեւոր մասը բրած է «հայրենի հոգին հաստատութիւն եղող» հայ զիւղացիին հոգ, անասուն տալ:

Աս համառօտ ուսումնասիրութիւնը մեզի կուտայ ամփոփ զազափար մը Բարեգործականի նըպատակին վրայով: Այժմ գաւնանք մեր վերեւ ար-

ուած հարցի երկրորդ մասին, այսինքն Հ. Բ. Բ. Միութեան նպատակը և հայ ցեղին կենսական պէտքերը իրարու կը համապատասխանե՞ն: Մենք պարտաւորուած են աչա հարցը մէջտեղ բերելու, որովհետեւ կան միտքեր որոնք ինքզինքնին անհամակիրի զիրքի մէջ գնելով կը քննադատեն Բարեգործականի գոյութիւնը ու անոր գործելակերպը: Այս միտքերը Հ. Բ. Բ. Միութեան հաշիւներուն նկատմամբ սեկից քննադատութիւն չունին, բայց կ'ըսեն «Հ. Բ. Բ. Միութիւնը գործելու հոգուն»՝ այն Հայաստանին մէջ որը աւերակներով, խռտանդուած մարմիններով ծածկուած է»: Կամ թէ, «Հայկ. Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը Աշխարհու բնկերութիւն է» կ'ըն. կ'ըն.:

Անշուշտ ամէն քննադատութեան մենք պարտաւորուած չենք պատասխանելու, որովհետեւ կան քննադատութիւններ որոնք աչքան տղայական են, ինչպէս վերջին քննադատութիւնը, որ չարժեք տնոնց վրա՝ անդրադառնալ: Սակայն առաջին քննադատութիւնը չենք կրնար անտես ընել, ոչ որովհետեւ շատ խորունկ մտքերէ կուգալ, այլ որովհետեւ այդ քննադատութիւնը արդիւնք է մի որոշ իրիշխութեան որ վատթարացուցիչ է, և հողի մը վիճակէ՝ որ վնասակար է:

Ուր որ ալ երթանք, ու որքան ալ բազմաւոր վիճակի մը մէջ գտնուինք ազգովին՝ միշտ յուստեսը որը կարճատես ալ է մեզի հետ ունինք: Եւ չպիտի փափաքէի վիճել այդպիսիին հետ, որովհետեւ այդ ապարդիւն ջանք մըն է, ալ պիտի պատասխանէի այդ քննադատութեան մի կարգ հարցումներով: Ասկից մի քանի ամիսներ առաջ եր-

կրէն եկող հայրենակից մը կը պատմէր ի մէջ այլ լոյս պատմութիւն մը մի քանի հայ փոքրիկներու գաղտնիքին վրայով որը վատրուած հաշիւը տառապանքի աշխարհներուն մի անկիւնի մէջ բացած են: «Աս դպրոցին մէջ թուով 6 հայ փոքրեք մասիտի ծալը մունէին որը կարգով կը գործածէին իրենց հաշիւէնի գտոր ընդօրինակելու համար:» Երեւակայել թէ աչա հայ մանկաներ կրնան պահ մը մոռնալ իրենց անթիւ ցաւերը ու նեղութիւնները, և իրենց միտքերը կեդրոնացնել թուղթի ու գրքի վրայ՝ մեզի համար գէթ աներակայելի պարագայ մըն է, և սակայն իրողութիւն է:

Այս տխուր և պահանջկոտ իրականութեանց առջեւ կանգնած կը հարցնեմ— Հ. Բ. Բ. Միութիւնը ապագայ ունի՞: Ըսել կ'ուզեմ հայ գրգռող փոքրիկներուն ցաւերը ամոքո՞ւած են, անոնց աչքերէն արցունքներ սրբուած են, անոնց գրասեղաններուն թուղթ և մեղան հայթաթուած են: Աւելին կայ: Հայ գիւղացին ա'լ պիտի չհերկէ: Մնոր երգը ա'լ պիտի չլսուի արտերուն մէջ, անոր երգիքէն ա'լ ծուխ դուր չպիտի գալ: Աւելին կալ: Ալ Հայը իր եկեղեցիին մէջ պիտի չը երգէ՞ իր շարականները, երգերն ու ալիւններն, այլ ևս դարաւոր տաճարներու կամարներուն տակ երկիւղածութեամբ պիտի չազօթէ՞ հայ հաւատացեալը: Ով որ աս հարցումներուն յուսահատական կերպով կը պատասխանէ, զուրկ է հայ ցեղին իր ապագային համար յատուկ եզրող լաւատեսութեան կարողութենէն, և այդ ցաւալի կորուստ մըն է: Ով որ կ'ըսէ Հ. Բ. Բ. Միութիւնը ապագայ չունի, ա'լ պիտի բռնէ կ'ուզէ թէ անապատի ա-

ւաղներուն վրայ հայ ծաղուկները չեն թափառիր, հայ մայրերը իրենց ցածքած կուրծքերուն վրայ նուազկաւ ծաղկերով սրտի հատորներ չեն գրկեր, հայ գիւղացին չէն կեանք կ'ապրի, հայ եկեղեցիներ արէլուներ կ'արծաղանդեն, և կամ թէ՛ հայր իր բոլոր կարելիութիւններով մէկտեղ թաղուելու և անհետանալու վիճակին զատապարտուած է։ Բայց մենք Բարեկործաններս լման համոզուած ենք թէ՛ .—

«Որքան որ կ'ուզէ թող փշէ հիւսիս

«Յուսով ենք վաղ ուշ դարունը պիտ գալ»։

Մենք որոշած ենք որ երբ դարունը՝ հայ, մենք անպատրաստ վիճակի մէջ չգտնուինք հայ իրականութեան մէջ մեզի բաժին ինկած ծառայութեանը համար։ Մենք կ'ուզենք բաժին ունենալ հայ գպրոցին, հայ դեղջուկին ջանքերուն և հայ հաւատացեալին երգին ու աղօթքին մէջ։

Թէ՛ Հ. Բ. Բ. Միութիւնը ապաղաչ ունի, ալջ ամէն տարակոյտ վեր է։ Թէ՛ ալջ ապաղաչ պիտի իրականանայ՝ ալջ քեզմէ ու ինձմէ կախուած է Բարեկործանին քնկեր։

Լօրէնս

Գ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԾՆՈՒՆԴԻ ՈՒՒՏԸ

(Արտասանուած 1917 Յունուար 18 ին, Ծնունդի խթման իրիկունը, Հ. Բ. Բ. Միութեան Նիւ Եորքի Մասնաճիւղի հանդէսին մէջ։)

Ո՛հ, ո՞ տայր ինձ զձուխ ծխանի

և գառաւօտն նաւասարդի,

Զվարդէն եղանց և զվաղէն եղջերուաց,

Մենք փող հարուաք և թմրկի հարկանէաք։

Քաջարի և աշխարհաչէն թագաւորն Արտաշէս ալյոգէս կը գոչէր հառաչաճայն, մինչ կը գըտնուէր իր բնաշխարհէն հեռու, ծերութեան վերջին օրերուն մէջ, մահուան ուրուականին առջև։

Նաւասարդը առաջին ամիսն էր Հալկական տոմարին, և վեց օր շարունակ կը ածնախմբուէր անոր մուտքը, որ մեր Օգոստոսի 11 ին կը համապատասխանէ։

Մեր նախնիքներն ալջ առթիւ իրախճանութիւններ կը կատարէին, և իրենց նուէրներովը վանատուր—Արամաղղը կը փառարանէին։

Ի՛նչ քաղցր էր արդեօք Նաւասարդի առաւօտը, և որքան հմայիչ։ Հալ երխասարդն աղգային մեհեանին մէջ իր բնաշխարհութիւնն ու

ուխտակաւարութիւնը վերջացուցած՝ որսի կ'ել-
լէր զէպի լեւնային բարձունքները, մինչ իր ձա՞մ-
բուն վրայ փոցեր կը հնչէին, թմբուկներ կը դա-
փէին, ծխոսներ կը ծխային, եղիններ կը վազվա-
ռէին, եղջերուներ կը ցաւաքտէին . . . : Ահա
այդ հին օրերուն յիշատակային է որ կը մխար Հաշ-
կազուն թագաւորին սիրտը, ու անոնց կարօտային
է որ նա կը բացաղանչէր,

Ո՛վ կուտայ ինծի ծխանին ծուխը,

Ո՛վ կուտայ ինծի Նաւատարգի առաւօտը:

Ի՞նչ ճակատագիր, Աստուած իմ: Այսօր ալ,
Արաւելէն 2100 տարի վերջը, աշխարհիս չորս
ժաշկերը տարազնուած Հաշ տարազներուս վի-
ճակաւ է, Կազանդի ու Միսուդի օրերը, աշխի-
րին մեր նոր Նաւատարգի չարաթը բերկրանքով
չնորճաւորելու տեղ՝ խաւալայց ու չարատանջ
հոգիներով դաժնալ զէպի մօտաւոր անցեալը, յի-
շել հին օրերու վայելքները, և հրատօչոր կարօ-
տով հարցնել,

Ու՛ր են մեր ժամերը, իրենց խոսկերովն

ու մոմերովը,

Ու՛ր են մեր աղաքը, իրենց չարականներովն

ու զանգակներովը,

Ու՛ր են մեր հարսնուկները, իրենց պըշ-

րանքներովն ու նազանքներովը,

Ու՛ր են մեր մոմիկները, իրենց միրգերովն

ու օրհնէնքներովը . . . :

Ո՛հ, անոնք չը կա՛ն հիմա: Մեռելական լու-
թիւնը կը թաղաւորէ անոնց վրայ: Կազանդի ու
Միսուդի պէս պէս հրճուանքներուն տեղ՝ այսօր
մեզի կը մնայ անմխիթար սուղը անոնց՝ որ մար-

տիրոսի քունը կը ննջեն, ու սրտակեղեք հոգը ա-
նոնց՝ որ դեռ անօրէններուն ճանկին մէջ կը խոչ-
տանդուին, կամ անսուաղ կը հիւժեն ու կ'իշնան . . .

Ու այդ աւետարանին առջի, մինչ մեր աշխի-
րը կը դարձար ին կակճանքով, մենք ալ Արաւել-
սին պէս կը հարցնենք ողբաձայն,

Ո՛վ պիտի տա՞յ մեզի մեր Կազանդին գիշերը,

Ո՛վ պիտի տա՞յ մեզի մեր Միսուդի առաւօտը . . . :

Մեր աչս հարցումներուն ի պատասխան՝ ձայն
մը կը հասնի իմ տկանջիս: Տեսէք ի՞նչ կ'ըսէ անի-
կաւ .—

«Հաղէ՛ր, մեր աչս օրերը ահաւոր են: Չեր
բեզմները չեն գտնար Կազանդը չնորճաւորելու,
Միսուդը աւետելու: Ի՞նչ օգուտ սակալն: Ողբով
ու սուգով չեն դարձնուիր այդ ցուերը: Չեր
առջի գործեր կան կատարուելիք, մեր վրայ
սրտաքեր կան վճարուելիք: Ու նոր թուականը ս-
րան վրայ կը գտնուիք ճիշտ աչս պահում՝ մեզմէ
ուխտեր կը պահանջէ, նուէրներ կ'ակնկալէ . . . »

Այս պատգամը լսելէ վերջ ի՞նչ ընել կը մը-
նայ մեզի, եղբայրնե՛ր ու քոյրեր:

Մահա՞մեթ Արաւելսին համար վերջնակա-
նապէս փակուած էր Վանատուր—Արամաղլի մէհ-
եանը, ու անցած գացած էին ու խոտաղնացութեան,
ընծայարկութեան օրերը, — բայց իրողութիւնը
տարբեր է մեզի համար: Մենք մեր առաջին ունինք
աւճար մը, Հալութեան ողիին տաճարը, որ մըշ-
տապէս բա՛ց է պաշտամունքի և պարտականու-
թեան համար:

Եղբայրնե՛ր ու քոյրեր, մոմներ ալ տաճա-
րէն ներս: Հո՛ն է աչս սեղանն ալ որուն վրայ դեռ

երէկ ողջակիզուեցան մեր հարիւր հազարաւոր
նահատակները :

Եկէ՛ք : Երկիւղած գուրդուրանքով խոնար-
հինք այդ նուիրական սեղանին առջև , պահիկ մը
ամփոփուինք մեր մէջ , վերցնե՛նք մեր խորհուրդ-
ները : Եւ այս սրբազան բոսկէին ներշնչումովը զօ-
րացած՝ մատուցանենք մեր անարատ ու անզրրդ-
ուելի ուխտերը ,— Սիրոյ ուխտը , Զոհողութեան
ուխտը և Մատայութեան ուխտը :

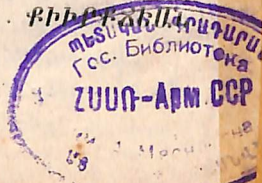
Այս ուխտերն աւելի՛ մեծ աւելի՛ տեական
արժէք պիտի ունենան քան այն բնծաները զորս
մեր նախնիք կը դնէին Արամազդի սեղանին առջև .
այս ուխտերը երկնից մէջ իսկ աւելի՛ հաճոյք պի-
տի պատճառեն քան այն ոսկին , կնդրուկը և զը-
մուռը , զոր Արեւելքի մոգերը նուիրեցին Բեթլե-
հէմի նորածին Մանուկին :

Օ՛ն , Հայաստանի զաւակներ , մեր նոր Նա-
ւասարդի այս տօներուն առթիւ վեր բարձրացնենք
մեր ձեռքերը , և ուխտենք որ յառաջիկայ տարուան
մէջ մեր նշանաբանն ըլլան Մէրը , Զոհողութիւնը
և Մատայութիւնը :

Եւ մեր այս ուխտին վկայ թող ըլլան մեր
նահատակներուն հոգիները :

Եթէ հաւատարիմ մնանք այս ուխտին՝ պի-
տի գալ օրը ,— և հետո չէ այն օրը ,— որ Արդա-
րութեան Աստուածը մեզի պիտի շնորհէ ցնծու-
թեամբ տօնել Քրիստոսի Ծնունդը և Հայութեան
Վերածնունդը միանդամալն :

Վ. Մ. Քիմ

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0049674

